

Vydává federální ministerstvo financí ve spolupráci se Státní bankou československou ve vydavatelství *Economia, a. s., Praha*

© federální ministerstvo financí

Adresa redakce: Vinohradská 49,
120 74 Praha 2

Telefon: 253 018 nebo 2110, linka 361

Vedoucí redaktor: Ing. Ivan Kočárník, CSc.

Publishers: Federal Ministry of Finance in Cooperation with Czechoslovak State Bank in Publishing House *Economia, Prague*

© Federal Ministry of Finance

Editor's Office: Vinohradská 49,
120 74 Prague 2, CSFR

Editor in Chief: Ivan Kočárník

OBSAH

- Ivan KOČÁRNÍK: Transformace čs. ekonomiky v r. 1991 149
Petr DVOŘÁK: Investiční fondy 156
Aleš BULÍŘ: Centrální banka a veřejnost 162
Jiří BRABEC: Československý zahraniční obchod v prvním roce ekonomické reformy 176
Pavol PARIZEK: Exportná garančná a poisťovacia spoločnosť — nový prvok našej finančnej infraštruktúry 186

Recenze

- Mojmír HELÍSEK: Perspektivy zahraničních zdrojů pro východní Evropu (R. A. Debs—H. Shapiro—C. Taylor) 191

Informace

- Přehled opatření hospodářské politiky a ekonomické reformy v roce 1991 197

Uprostřed čísla:

- Frederic S. MISHKIN: **Ekonomie peněz, bankovníctví a finančních trhů** (na pokračování — 20. část) ss. 625—636

Všechny bibliografické údaje včetně údajů o autorských právech jsou uvedeny u prvního pokračování v č. 1/91 tohoto časopisu.

Publikováno po dohodě s College, sekci vyd. HarperCollins Publishers.

CONTENTS

- Ivan KOČÁRNÍK: The Transformation of the Cs. Economy in 1991 149
Petr DVOŘÁK: Mutual Funds 156
Aleš BULÍŘ: The Central Bank and the Public 162
Jiří BRABEC: The Czechoslovak Foreign Trade in the First Year of Economic Reform 176
Pavol PARIZEK: Export-Guarantee and Insurance Corporation — a New Element in Our Financial Infrastructure 186

Book-Review

- Mojmír HELÍSEK: The Future of Eastern Europe Financing (R. A. Debs—H. Shapiro—C. Taylor) 191

Information

- The Survey of Cs. Economic Policy and Reform Measures in 1991 197

In the middle of this issue:

- Frederic S. MISHKIN: **The Economics of Money, Banking, and Financial Markets** (To Be Continued — Part XX) pp. 625—636

You can find all bibliographical data including particulars on copyright in part I of the series in No 1/91 of this journal.

Published by arrangement with College, a division of HarperCollins Publishers.

Redakční rada: ing. Aleš Bulíř, ing. Belo Bosák, CSc., Ing. Jozef Dančo, CSc., ing. Miroslav Hrnčíř, DrSc., ing. Miroslav Kerouš, ing. Jaroslav Klapal, ing. Ivan Kočárník, CSc., ing. Antonín Kotulán, CSc., ing. Vratislav Kulhánek, ing. Ivan Mikloš, Vladimír Rudlovčák, CSc., ing. Miroslav Purkyně, dr. ing. Dušan Triska, CSc., prof. ing. Miroslav Tuček, CSc., ing. Peter Vajda, CSc., ing. Anton Vavro, CSc., doc. ing. Karol Vlachynský, CSc., ing. Jaromír Zahradník

Československý zahraniční obchod v prvním roce ekonomické reformy

Jiří BRABEC*

Transformace ekonomiky z modelu příkazového (centrálně řízeného) k modelu tržně ovládanému je nesmírně komplikovaný proces s účinky a souvislostmi, které nejsou zdaleka vždy jednoznačné a jednoduše interpretovatelné.

Při rozboru výsledků tohoto období je obtížné odlišovat intenzitu působení jednotlivých vlivů na vývoj ekonomiky jako celku a na vývoj vnějších ekonomických vztahů obzvláště a přitom správně rozlišit, co je ještě důsledkem centrálně řízené ekonomiky a co je již důsledkem přetvářejícího se prostředí vnitřního, resp. do jaké míry ovlivňují vývoj faktory vnější.

Je přitom nesporné, že vývoj zahraničního obchodu ČSFR probíhal v roce 1991 za výrazně změněných podmínek v porovnání s rokem 1990, a to jak z pohledu vlivů vnitřních, tak i vnějších.

Nejvýraznějším vnitřním vlivem byla postupná realizace systémových opatření naší radikální ekonomické reformy. Zahraniční obchod ovlivnily zejména:

- restriktivní finanční a měnová politika,
- devalvace československé koruny a stanovení pevného devizového kursu ke koši pěti vybraných konvertibilních měn s největším podílem na naší platební bilanci,
- vnitřní směnitelnost československé koruny pro všechny podnikatelské subjekty zapsané v podnikovém rejstříku,
- liberalizace přístupu k zahraničněobchodní činnosti (od 1. února 1991 všechny subjekty zapsané v podnikovém rejstříku),
- liberalizace podmínek vývozu i dovozu při zanedbatelných netarifních omezeních vývozu a dovozu,
- liberalizace cen,
- vznik nových podnikatelských subjektů ve výrobě, službách i zahraničněobchodní činnosti v důsledku postupného členění bývalých velkých státních podniků na menší jednotky a zahájení procesu restituce, malé i velké privatizace,
- zavedení dovozní přírážky (postupně 20 %, pak 18 %, v druhé polovině roku 15 %) na veškeré dovozy spotřebního zboží;

Nejvýraznějšími vnějšími vlivy byly zejména:

- přechod na placení ve volně směnitelných měnách se státy bývalé RVHP;
- rychle se prohlubující hospodářská i politická krize v tehdejší SSSR vedoucí až k jeho faktickému rozpadu;

* Ing. Jiří Brabec, první náměstek ministra zahraničního obchodu ČSFR

Příspěvek byl redakci předán 27. 2. 1992, korektura provedena 11. 3. 1992.

- vážné hospodářské potíže prakticky ve všech zemích bývalé RVHP, určité rozdíly v postupu ekonomických reforem v těchto zemích;
- politická krize a následně rozpad Jugoslávie se všemi z toho vyplývajících vážnými ekonomickými důsledky pro tento dříve jednotný a pro nás tak významný a ekonomicky poměrně silný trh;
- krize v Perském zálivu se všemi jejími důsledky;
- prvky recese i ve vyspělých tržních ekonomikách (v roce 1991 došlo poprvé k celkovému poklesu produkce v celosvětovém měřítku).

Výrazným rysem všech těchto vlivů byl vznik vnitřní i vnější odbytové krize (omezení vnitřní poptávky v důsledku redukce kupní síly obyvatelstva a omezení investiční činnosti, ztráta velké části trhu v SSSR a řadě dalších zemí bývalé RVHP, zastavení dodávek do Iráku, výrazné omezení vývozu zbraní v důsledku světových odzbrojovacích iniciativ).

Situaci dále zhoršovala skutečnost, že v důsledku restriktivní finanční politiky, nezbytné pro udržení stability v přechodovém procesu ekonomické reformy, a v důsledku nedořešených dopadů tří postupných devalvací v roce 1990 (zadlužení podniků v důsledku toho, že ztráta z dovozů realizovaných na úvěry vysoce přesáhla zisky z vývozu) bylo velmi obtížné financovat nezbytné exportní úvěry, zejména pro vývoz strojů a investičních celků.

Za této situace bylo jedním z hlavních úkolů státní politiky v oblasti zahraničního obchodu vytváření podmínek pro diverzifikaci obchodu do nových oblastí, vytváření co nejlepších obchodněpolitických podmínek pro naše vývozy do všech oblastí světa, snaha o maximálně možné udržení dosavadních trhů v zemích bývalé RVHP i za zhoršených ekonomických a právních podmínek a postupné vytváření prvků cílené proexportní politiky. Všimněme si tedy některých opatření, která byla v této oblasti provedena.

Prvou skupinou opatření byla mezistátní jednání s řadou zemí a integračních seskupení o poskytnutí celních preferencí „GSP“, která znamenají výrazné snížení cel pro určité skupiny výrobků, což pak zlepšuje konkurenční pozici našich výrobků na trzích těchto zemí. Postupně byla tato výhoda získána od Evropských společenství (více než 40 % našeho exportu v loňském roce), Rakouska, USA, Austrálie a Kanady, v pokročilém stadiu jsou jednání s Japonskem a Novým Zélandem. Do této skupiny výsledků obchodněpolitických jednání patří samozřejmě i poskytnutí doložky nejvyšších výhod ze strany USA (zprvu podmíněné, nyní již nepodmíněné) podle pravidel GATT.

Na tato jednání navazovala, resp. s nimi úzce souvisela, jednání o zrušení nebo alespoň zvýšení různých limitů a kvót (autolimitačních i jednostranně vyhlášených partnerskými státy), které omezovaly vývoz našich výrobků do některých zemí. Šlo zejména o citlivé oblasti vývozu oceli, resp. válcovaného materiálu a textilu a výrobků z něho (prádlo, oděvy). I v této oblasti bylo postupně dosaženo řady úspěšných dohod, které zejména v druhém pololetí loňského roku následně umožnily tyto naše vývozy do zemí vyspělých tržních ekonomik (zejména ES, USA a Kanada) značně zvýšit.

Paralelně probíhala jednání o otevření, resp. rozšíření nových trhů. Sem patří zejména zrušení embarga na obchod s JAR (kromě zbraní a souvisejících komodit) a uzavření velmi výhodné obchodní dohody s touto hospodářsky nejvyspělejší africkou zemí, uzavření obchodních dohod s Chile a Izraelem, celá řada jednání se zeměmi amerického kontinentu, Asie i Afriky, jichž se kromě představitelů státní správy zpravidla zúčastňovaly i početné delegace podnikové sféry včetně nově vznikajících soukromých podniků. V rámci této skupiny činností byla provedena i výrazná diverzifikace zdrojů pro dovoz ropy, což také umožnilo maxi-

mální využívání ropovodu Adria (až do jeho odstavení z provozu v důsledku vojenského konfliktu v Jugoslávii).

Mimořádná pozornost byla věnována opatřením k minimalizaci ztráty trhu v dnes již bývalém SSSR a v pro nás velmi důležitém prostoru našich sousedů Polska a Maďarska. Soubor těchto opatření by si zasluhoval rozbor, který zde nelze vzhledem k rozsahu příspěvku uvést. Naše veřejnost často soudí, že zatímco dohody s Polskem a Maďarskem byly celkem úspěšné (viz v grafech uváděné číselné výsledky a velký podíl těchto zemí na našem exportu), veškerá jednání v SSSR skončila neúspěchem. Myslím, že tomu tak není. Je sice pravdou, že pokles našeho vývozu do bývalého SSSR je veliký a těžce zasáhl celou řadu našich výrobních podniků a je dále zhoršován skutečností, že řada kontrahovaných a řádně vyexpedovaných dodávek nebyla dosud zaplacená, je však také pravdou, že v důsledku soustředěného úsilí vládních orgánů i podnikové sféry jsou celkové výsledky ČSFR lepší než výsledky ostatních partnerů bývalého SSSR. Názorně je to vidět např. na relativním poklesu objemu vývozu do tohoto teritoria, který je u nás menší nejenom ve srovnání s našimi sousedy Polskem a Maďarskem, ale i s bývalou NDR (přes vládní úvěr, který poskytla SRN Sovětskému svazu v zájmu zachování pracovních příležitostí v nových spolkových zemích) a s Finskem, které má vyspělou tržní ekonomiku.

Devalvace koruny, provedená ještě před vstupem do roku 1991, měla být hlavním proexportním opatřením radikální ekonomické reformy. Současně byla (spolu s dovozní přírážkou na spotřební zboží) i opatřením pro ochranu domácích výrobců na našem trhu v důsledku zdražení dovozů. Jelikož však nebyla včas doprovázena dalšími doprovodnými opatřeními, znamenala v reálných podmínkách, které u nás existovaly na počátku roku 1991, zejména dočasné zvýšení zisku u těch vývozců, kteří realizovali vývoz produkce vyrobené ještě ze starých cen vstupů (ocelové vývalky apod.), a exportní stimul pro výrobce, kteří vyvážejí ty komodity, které se na světových trzích platí hotově nebo na které se poskytuje jen krátkodobý dodavatelský úvěr. Pro ostatní (zejména pro naše strojírenství) chyběly další nezbytné předpoklady, zejména možnost pojišťování exportních a úvěrových rizik a možnost získání střednědobých a dlouhodobých úvěrů (jejichž poskytování je nezbytnou podmínkou vývozu strojírenských komodit na světové trhy) za podmínek, které jsou v tržních ekonomikách obvyklé. V druhé polovině roku bylo proto ze státního rozpočtu vyčleněno 500 mil. Kčs na krytí části rozdílu mezi úrokovými sazbami za úvěry našich bank a sazbami obvyklými ve světě pro vývoz vybraných investičních celků a zřízena komise náměstků ministrů FMF, FMZO a FMH k přidělování těchto prostředků na základě žádostí jednotlivých vývozců. Následně bylo přijato usnesení federální vlády o zřízení instituce, která by zajišťovala pojišťování exportních a úvěrových rizik a také možnost výhodných exportních úvěrů (příslušná státní akciová společnost EGAP byla založena v únoru letošního roku a začne fungovat v průběhu prvního pololetí).

Velmi aktivní, časově i věcně náročná jednání, která sice neovlivnila výsledky zahraničního obchodu ČSFR v roce 1991, ale budou mít mimořádný význam pro rok 1992 a následně asi desetileté období, byla:

- jednání o přípravě asociační, resp. tzv. Evropské dohody s Evropskými společenstvími, která byla podepsána v prosinci 1991 a jejíž obchodní část (dohoda o zóně volného obchodu) vstoupila v platnost ještě před ratifikací parlamenty všech zúčastněných zemí (od 1. března 1992);
- jednání o uzavření dohody o zóně volného obchodu se zeměmi ESVO; jednání jsou nyní v závěrečné fázi, podpis očekáváme do měsíce a vstup v platnost v druhém pololetí 1992 po ratifikaci parlamenty zemí ESVO a ČSFR;
- jednání o restrukturalizaci československého celního sazebníku tak, aby lépe vyhovoval současným potřebám československé ekonomiky a současně nena-

rušoval naše mezinárodní závazky v GATT; interní jednání s resorty vlád ČR i SR a federální vlády probíhala v druhém a třetím čtvrtletí 1991, ve čtvrtém čtvrtletí proběhla řada jednání s našimi hlavními partnery v GATT a na proscincovém zasedání Rady GATT v Ženevě získala ČSFR tzv. waiver na podmíněné zavedení nových celních sazeb od 1. ledna 1992 na dobu jednoho roku, během kterého musí projednat nové sazby se všemi partnery v GATT tak, aby definitivní používání těchto sazeb mohlo být potvrzeno od 1. ledna 1993.

V druhé polovině roku 1991 byla v souvislosti se situací v našem zemědělství realizována určitá opatření pro ochranu domácího trhu (zavedení licenčního řízení a kvót na dovozy některých zemědělských komodit, především masa a másla). Následně byl rozpracován a federální vládou schválen systém netarifních opatření pro regulaci vývozu i dovozu pro rok 1992.

Podívejme se nyní na konkrétní číselné údaje o československém zahraničním obchodě v roce 1991.

Tyto údaje poprvé vycházejí výhradně z celní statistiky, zatímco v minulých letech se vycházelo ze statistiky realizace subjektů zahraničního obchodu (hlavně bývalých PZO). Nutnost změny metodiky byla podmíněna liberalizací zahraničního obchodu, kde dnes na rozdíl od minulosti operují desítky tisíc subjektů. Je však třeba si uvědomit, že tato změna přinesla i určité problémy v porovnávání výsledků roku 1991 s minulými obdobími, neboť došlo k časovému posunu — vývoz se vykazuje datem přechodu zboží přes hranice (do roku 1990 datem předání veřejnému dopravnímu prostředku), dovoz datem propuštění do volného oběhu v tuzemsku (do roku 1990 datem přechodu hranice). Dále celní statistika proti minulosti nezahrnuje výkony charakteru stavebních prací, montáží a další objemy, jež nemají zbožovou substanci, stejně tak jako fakturaci předem, předání zboží zákazníkovi v tuzemsku apod. To vede k určitému snížení údajů roku 1991 v porovnání s rokem 1990 a dřívejšími obdobími.

Pokud jde o celková čísla: Obrát zahraničního obchodu dosáhl za rok 1991 hodnoty 671,1 mld. Kčs, což je 86,0 % realizovaného objemu za rok 1990 (vyjádřeno oficiálními československými údaji a indexy podle metodiky FSÚ a SBČS kompenzující vliv devalvací a přechodu na zúčtování v konvertibilních měnách). Toto snížení ovlivnily nejvíce dvě skutečnosti:

- poměrně velký celkový pokles dovozu (o 21,9 % proti roku 1990),
- ztráta výrazné části exportních trhů v bývalém SSSR a dalších zemích s netržní ekonomikou (pokles o 20,6 % v porovnání s rokem 1990).

V porovnání s rokem 1990 naopak v roce 1991 značně vzrostl náš vývoz do zemí s tržní ekonomikou (celkem o 8,2 %, do zemí Evropských společenství dokonce o 23,1 %). To způsobilo, že přes velkou ztrátu vývozních trhů v netržních ekonomikách, uvedenou výše, byl celkový vývoz za rok 1991 jen o 6,1 % nižší než v roce 1990, což je velmi příznivý výsledek v porovnání s celkovým poklesem průmyslové výroby v úrovni cca 23 %. Příznivé je také celkové aktivní saldo naší obchodní bilance ve výši 25,229 mld. Kčs (i když je nutné mít na paměti, že jej bylo dosaženo nejenom exportními výkony, ale i poklesem dovozů, který byl větší, než bychom potřebovali, zejména v oblasti dovozu nových technologií pro restrukturalizaci naší ekonomiky). Podrobnější čísla jsou uvedena v *tabulkách č. 1 a 2*.

Z hlediska teritoriální skladby obchodu byla pro uplynulý rok charakteristická výrazná diverzifikace obchodních vztahů ve smyslu snížení podílu zemí s netržní ekonomikou ve prospěch zemí s tržním hospodářstvím. Na celkovém obrátu za rok 1991 se země s tržní ekonomikou podílely 58,8 %, zatímco v roce 1990 53,6 % a v roce 1988 jen 34,7 %. Ještě větší rozdíly byly ve vývozu, kde podíl zemí s tržní ekonomikou v roce 1991 byl 60,7 % proti 52,6 % roku 1990.

	realizace k 31. 12. 1991		index 1991/90
	rok 1990 ^a	rok 1991	
<i>OBRAT celkem</i>	717 400,0	617 141,4	86,0
země s tržní ekonomikou	384 337,2	362 652,1	94,4
země s netržní ekonomikou	326 967,2	254 431,8	77,8
nespecifikováno	6 095,6	57,5	0,9
<i>VÝVOZ celkem</i>	342 218,5	321 185,1	93,9
země s tržní ekonomikou	180 074,0	194 874,0	108,2
země s netržní ekonomikou	159 065,7	126 310,6	79,4
nespecifikováno	3 078,8	0,5	0,02
<i>DOVOZ celkem</i>	375 181,5	295 956,3	78,9
země s tržní ekonomikou	204 263,2	167 778,1	82,1
země s netržní ekonomikou	167 901,5	128 121,2	76,3
nespecifikováno	3 016,8	57,0	1,9
<i>SALDO celkem</i>	- 32 963,0	+ 25 228,8	---
země s tržní ekonomikou	- 24 189,2	+ 27 095,9	---
země s netržní ekonomikou	- 8 835,8	- 1 810,6	---
nespecifikováno	+ 62,0	- 56,5	---

^a Dle metodiky SBČS, dohodnuté s experty MMF, údaje za rok 1990 jsou přepočteny platnými kursy na kursovou úroveň 1991.

Tabulka č. 2

v mil. Kčs

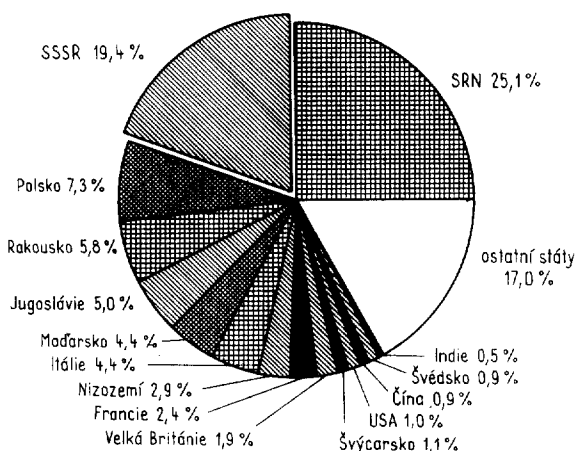
saldo obchodní bilance	I. čtvrtletí	II. čtvrtletí	III. čtvrtletí	IV. čtvrtletí
<i>celkem</i>	- 11 529,6	- 10 103,6	+ 10 026,0	+ 25 228,8
<i>z toho:</i>				
se zeměmi s netržní ekonomikou	- 14 227,3	- 14 352,2	- 3 998,4	- 1 810,6
v tom: SSSR	- 17 872,6	- 24 943,6	- 22 889,8	- 33 069,0
se zeměmi s tržní ekonomikou	+ 2 716,0	+ 4 290,7	+ 14 074,5	+ 27 095,9
v tom: s vyspělou tržní ekonomikou	+ 2 827,7	+ 6 296,5	+ 14 577,9	+ 23 113,5
rozvojové země	- 111,7	- 2 005,8	- 503,4	+ 3 982,4
nespecifikováno	- 18,3	- 42,1	- 50,1	- 56,5

Výraznou změnou proti roku 1990 je skutečnost, že 95,4 % plateb v roce 1991 bylo realizováno v konvertibilních měnách (v roce 1990 pouze 49,6 %). To je kladný důsledek vnitřní směnitelnosti koruny, liberalizace zahraničního obchodu a přechodu na volnoměnové zúčtování při vzájemné výměně zboží i se zeměmi s netržní ekonomikou.

Nyní podrobněji k některým číslům: Na *grafech č. 1 a 2* je znázorněna teritoriální struktura našeho vývozu a dovozu podle jednotlivých zemí. Kromě již několikrát publikovaného faktu, že naším největším vývozním partnerem se v roce 1991 stala místo bývalého SSSR Spolková republika Německo, zatímco SSSR zů-

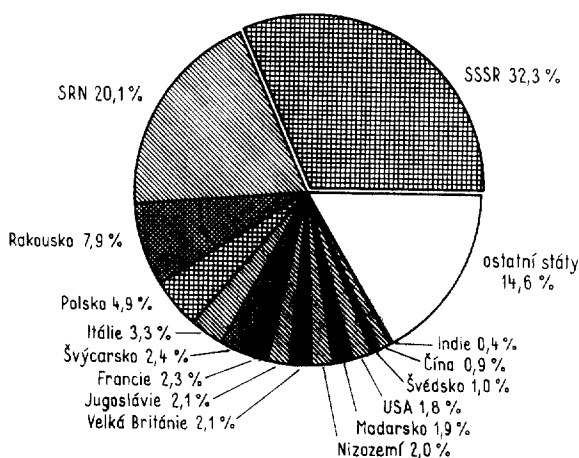
Graf č. 1 Celkový vývoz ČSFR za rok 1991

(celkový objem: 321,2 mld. Kčs ve franco cenách, tedy 11,0 mld. USD při kursu 29,30 Kčs/1 USD)

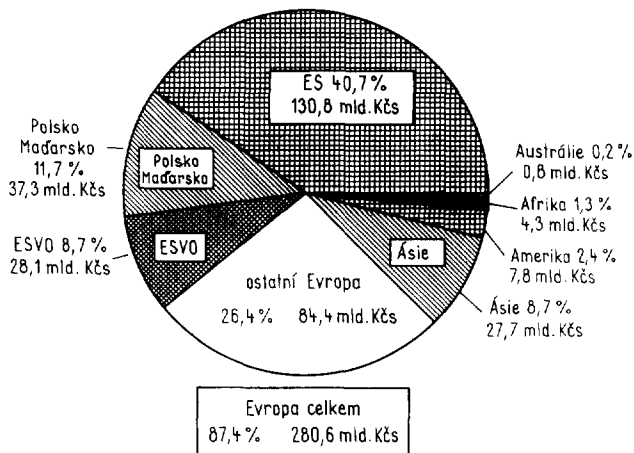
Graf č. 2 Celkový dovoz ČSFR za rok 1991

(celkový objem: 296,0 mld. Kčs v cenách obchodní parity, tedy 10,1 mld. USD při kursu 29,27 Kčs/1 USD)

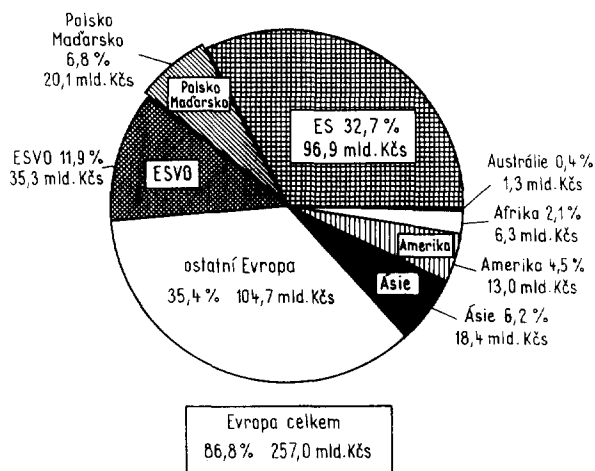

stává naším největším dovozním partnerem, je z nich vidět i pořadí našich dalších hlavních partnerů. Z obou grafů však vyplývá i poznatek, že v zahraničním obchodě neplatí, že malý partner je bezvýznamný partner. Vzhledem k možnostem grafického znázornění je poslední jmenovitě uvedenou zemi Indie s podílem pouhých 0,5 % ve vývozu a 0,4 % v dovozu. Nicméně země s ještě menším podílem tvoří dohromady celých 17 % našeho vývozu a 14,6 % našeho dovozu, což vůbec není zanedbatelné a svědčí o tom, jakou pozornost je nutné věnovat i takovýmto teritoriím a samozřejmě i snaze najít na jejich trzích další prostor pro naše výrobky, resp. výhodné podmínky pro dovozy k nám.

Graf č. 3 Teritoriální struktura vývozu ČSFR za rok 1991

Graf č. 4 Teritoriální struktura dovozu ČSFR za rok 1991

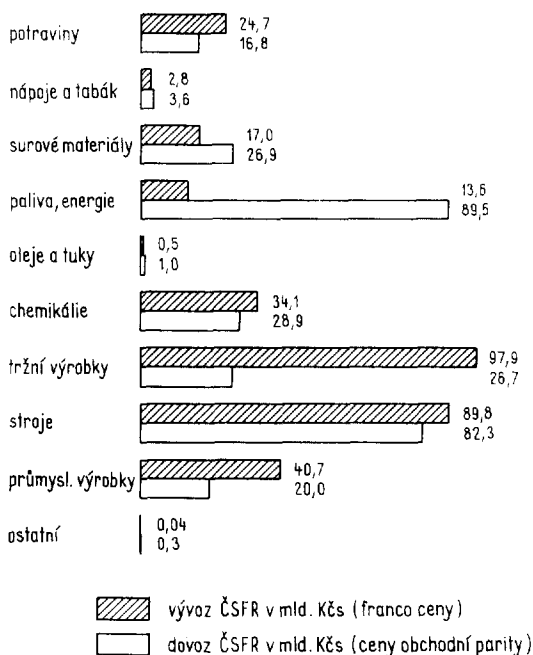
Grafy č. 3 a 4 jsou obdobou grafů č. 1 a 2, jsou však uspořádány nikoliv podle partnerských států, ale podle světadílů, přičemž Evropa je ještě rozčleněna na ekonomické prostory Evropských společenství, země ESVO, Polska s Maďarskem a zbývající části Evropy (kde převážnou část tvoří bývalý SSSR). Z analýzy těchto grafů vyplývá řada zajímavých závěrů; například:

- jak je pro nás důležitá Evropská dohoda o asociaci k Evropským společenstvím, neboť na dlouhé období cca 10 let ovlivní pravidla obchodu v prostoru, který již loni představoval téměř 41 % našeho vývozu a jehož význam dále poroste; totéž samozřejmě platí i pro připravovanou dohodu se zeměmi ESVO, kam jsme loni vyvezli téměř 9 % z celkového našeho vývozu a odkud jsme dovezli téměř 12 % z celkového dovozu;
- jak významný je pro nás prostor našich sousedů Polska a Maďarska, který i přes velký pokles vzájemného obchodu v loňském roce, způsobený přecho-

dem na placení ve volných měnách a ekonomickými potížemi reformního období, představoval pro nás téměř 12 % ve vývozu a 7 % v dovozu; odtud vyplývá i nutnost urychleného uzavření dohody o zóně volného obchodu i v tomto prostoru;

- téměř 50 % našeho vývozu v roce 1991 bylo realizováno do 18 hospodářsky nejvyvinutějších zemí Evropy (12 zemí ES a 6 zemí ESVO);
- cca 87 % našeho vývozu i dovozu se realizuje v Evropě (poznámka: určité zkreslení způsobuje skutečnost, že celý bývalý SSSR je veden jako Evropa, což není geograficky zcela správné, ale věcně nezpůsobuje problémy);
- jak nedostatečný je podíl obchodu s takovými kontinenty jako Amerika a Afrika; zejména zemím amerického kontinentu je nutné věnovat soustředěnou pozornost, až již jde o bohaté USA a Kanadu, či země Latinské Ameriky, kde je možné využít a rozvinout tradiční vztahy jak z období mezi první a druhou světovou válkou, tak i z pozdějšího období.

Graf č. 5 Vývoz/dovoz vybraných skupin zboží za rok 1991

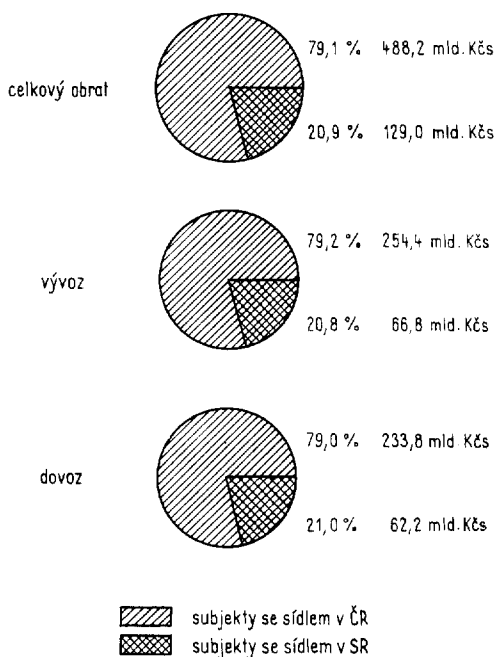
Graf č. 5 znázorňuje zbožovou strukturu našeho loňského vývozu a dovozu členěnou dle deseti skupin SITC (Standard International Trade Classification). I zde je účelné uvést několik poznámek:

- největší absolutní rozdíl mezi naším vývozem a dovozem byl v roce 1991 ve skupině 3: paliva a energie, kde dovoz více než 6,5krát převyšoval náš vývoz. Prostředky na tyto energetické dovozy jsme získali hlavně ve čtyřech tradičních skupinách našich vývozů, tj. 5: chemické výrobky, 6: tržní výrobky (kůže a výrobky z ní, pryžové výrobky, výrobky ze dřeva kromě nábytku, papír, lepenka a výrobky z nich, textil kromě oděvů, výrobky z nekovových nerostů, železo, ocel, neželezné kovy, konstrukce, spojovací materiál, nástroje), 7: stroje a přepravní materiály a 8: různé průmyslové výrobky (např. výrobky zdra-

voťnické, instalační, vytápěcí a osvětlovací techniky, prefabrikované budovy, nábytek, galanterie, hračky, sportovní potřeby, oděvy, obuv a doplňky, hodinky, optické a měřicí přístroje, zbraně, munice);

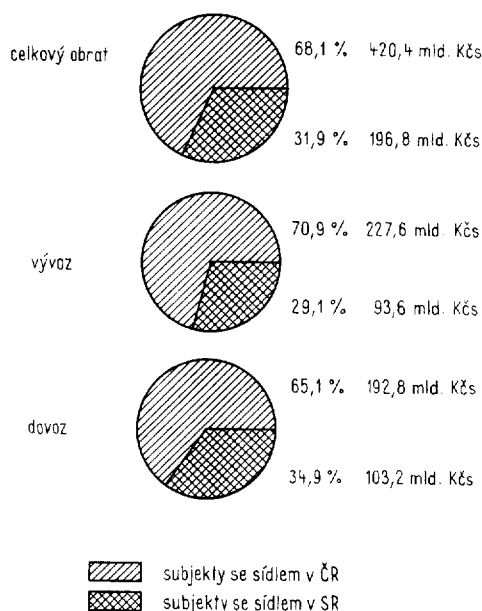
- součet vývozu ve skupinách 0: potraviny a živá zvířata, 1: nápoje a tabák, 2: materiály (suroviny nepoživatelné bez paliv), 4: živočišné a rostlinné oleje, tuky a vosky a 9: ostatní nezařazené výrobky je přibližně roven dovozu v těchto skupinách (s malým přesahem dovozu nad vývozem), přestože v jednotlivých těchto skupinách jsou rozdíly mezi objemem vývozu a dovozu;
- v celkovém komoditním složení vývozu došlo v roce 1991 k negativnímu poklesu podílu strojů a dopravních zařízení (skupina SITC 7) z 39,2 % v roce 1990 na pouhých 28 % v roce 1991 a poměrně výraznému růstu podílu vývozu potravin (skupina SITC 0) z 5,5 % v roce 1990 na 7,6 % v roce 1991;
- k poklesu podílu dovozu strojů a průmyslových zařízení došlo i v našem dovozu. V roce 1990 byl podíl této skupiny 37,1 % celkového dovozu, v roce 1991 již jen 27,8 %. I to je s ohledem na potřebu restrukturalizace naší průmyslové výroby negativní tendence;
- vysoký nárůst podílu dovozu paliv na celkovém dovozu ČSFR ze 14,3 % v roce 1990 na 30,2 % v roce 1991 byl způsoben nikoliv absolutním nárůstem dováženého množství, nýbrž změnou pořizovacích cen zejména dvou základních komodit, t.j. ropy a zemního plynu. Téměř 62 % objemu dovozu paliv přitom představoval dovoz ze zemí bývalé RVHP.

Graf č. 6 Subjekty realizující zahraniční obchod ČSFR v roce 1991

Dva poslední grafy dávají určitou představu o dělení zahraničního obchodu ČSFR z pohledu našich dvou republik. Na *grafu č. 6* je znázorněn podíl subjektů se sídlem v ČR a se sídlem v SR na celkovém obrátu, vývozu a dovozu za rok

Graf č. 7 Rozdělení zahraničního obchodu ČSFR v roce 1991 na ČR a SR podle výroby a spotřeby (podle tuzemských dodavatelů při vývozu a podle tuzemských odběratelů při dovozu)

1991. Na *grafu* č. 7 je pak toto dělení provedeno nikoliv podle sídla subjektu, který realizoval vývoz či dovoz, ale podle sídla výrobce zboží u vývozu a podle sídla konečného odběratele u dovozu. Z obou grafů je zřejmé, že podnikatelské subjekty SR využívají pro realizaci části svých vývozů a dovozů společnosti zahraničního obchodu a jiné subjekty se sídlem v ČR a že exportní výkonnost ČR je zatím vyšší než SR (viz také údaje o saldu obchodní bilance). To je ovšem z velké části předurčeno současnou strukturou průmyslu SR, který je v řadě případů subdodavatelem podniků v ČR, které pak realizují konečný vývoz.

Potud tedy k číselným výsledkům zahraničního obchodu ČSFR v roce 1991. Svědčí o tom, že již v prvním roce ekonomické reformy došlo k výraznému otevření naší ekonomiky světu a teritoriální diverzifikaci našich vývozů i dovozů, při které se současně značně posílil podíl obchodu s vyspělými tržními ekonomikami. V úsilí nahradit ztracený podíl trhu v zemích bývalé RVHP byly maximálně využity možnosti otevřené novými obchodními dohodami s řadou zemí, dohodami o zvýšení či odstranění kvót na vývoz našich výrobků (zejména oceli a textilu) a o udělení GSP. Jelikož adaptace strojírenství (a zejména těžkého strojírenství) na nové podmínky vyžaduje podstatně více času než např. adaptace textilní či oděvní výroby, došlo ke značnému poklesu exportní výkonnosti v této oblasti, což je rozhodně negativum minulého období. Mezi zápory je nutné uvést i skutečnost poklesu dovozu strojů a technologií, což zhoršuje možnosti rychlé restrukturalizace našeho průmyslu. Naopak výrazným kladem je celkový absolutní i relativní růst vývozu do zemí s tržní ekonomikou a skutečnost, že přes velmi vážné potíže na trhu zemí bývalé RVHP byl pokles našeho celkového vývozu pouze 6,1 %, tedy podstatně menší, než celkový pokles naší průmyslové výroby ve stejném období. I to svědčí o správné tendenci otevírání naší ekonomiky světu a růstu podílu zahraničního obchodu na celkových výsledcích naší ekonomiky.

The Czechoslovak Foreign Trade in the First Year of Economic Reform

This paper, in its first part, outlines conditions for the Czechoslovak foreign trade in 1991. The policy measures taken in this field are also reminded. The second part brings data on the Czechoslovak trade performance in 1991 including explanation and evaluation. In conclusion, strengths and weaknesses of last year's trade performance are briefly appraised.

DT: 339.564: 368(437)

Exportná garančná a poisťovacia spoločnosť — nový prvok našej finančnej infraštruktúry

Pavol PARÍZEK*

Jedným z charakteristických rysov prechodu od centrálného plánovania k ekonomike založenej na trhových princípoch je zmena definície úlohy a vzťahu štátu a podnikovej sféry v procese riadenia, resp. ovplyvňovania ekonomického rozvoja. Štát stráca paternalistické postavenie všemocnej a všerozhodujúcej autority a sústreďuje sa predovšetkým na stanovovanie zákonov a pravidiel chovania ekonomických subjektov a kontrolu ich dodržovania. Nijaký štát s trhovou ekonomikou sa však nezrieka svojho priameho zasahovania do ekonomických podmienok podnikov úplne; deje sa to však pri vopred stanovených podmienkach.

Jednou z oblastí, kde všetky štáty priamo či nepriamo podporujú svojich ekonomických agentov, je vývoz. Nejde však o priame dotácie vývozcom, akými boli v minulosti naše FENZO (tie sú v rozpore s pravidlami GATT), ale o nepriamu podporu prostredníctvom špecializovaných finančných inštitúcií. Také inštitúcie dnes existujú vo všetkých krajinách s vyspelou trhovou ekonomikou, ale aj v celom rade ďalších krajín, a sú dôležitou a dobre známou súčasťou medzinárodných finančných systémov (napr. ECGD vo Veľkej Británii, COFACE vo Francúzsku, HERMES v Nemecku, Kontrollbank v Rakúsku, NMC v Holandsku, EXIM-BANK v USA či v Japonsku a Kórei atď.). Princípy a zásady ich fungovania sú v podstate zhodné a sú zakotvené v medzinárodných dohodách a ujednaniach. Je však pozoruhodné, že štruktúra týchto inštitúcií a spôsob finančného a rozhod-

* Ing. Pavol Parizek, pracovník FMF Praha

Príspevok redakcie obdržela 27. 2. 1992.